

ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів
курсу за вибором
«ФІНАНСОВА КУЛЬТУРА»

7 клас

За загальною редакцією доктора економічних наук, професора Смовженко Т.С.
Автори: Ткаченко Н.В. – завідувач кафедри фінансів Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), доктор економічних наук, професор
Довгань А.І. – доцент кафедри педагогіки і психології Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, кандидат географічних наук, доцент
Часнікова О.В. – доцент кафедри педагогічної майстерності Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, кандидат педагогічних наук
Рябова О.Б. – Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), кандидат педагогічних наук
Лапішко З.Я. – доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент та інші.

«Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» комісією з економіки Науково-методичної ради з питань освіти МОН України лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-330

Київ – 2015

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вивчення людського суспільства через його культуру визнається вельми актуальним у наш час. У полікультурному світі особливого значення набуває розгляд економічних аспектів життя людей. Історія людства – це історія економіки. Історична спадщина народів полягає не в тому, скільки вони провели війн, завоювали чужих територій, а в тому, що внесли вони в цивілізацію, що побудували, створили, винайшли корисного для суспільства. При порівнянні різних держав, чашу терезів їхнього добробуту переважає та, на якій знаходиться матеріальне благополуччя та високий культурний рівень народу.

Фінанси відіграють важливу роль в економічному житті людства. Саме розвиток фінансових відносин дозволив досягти високих показників соціально-економічного життя людей в багатьох країнах світу. Разом з тим життя доводить, що недостатня обізнаність населення у сфері фінансів гальмує розвиток суспільних відносин, перешкоджає економічному зростанню.

Важливим завданням шкільної фінансової освіти є демонстрація учням адекватної моделі фінансової культури населення і окремої людини. Адже саме це забезпечує успішну орієнтацію і толерантне співіснування серед соціокультурних відмінностей в сучасному світі. Разом з тим, навчальний курс націлений на формування правильної уяви школярів про сучасну фінансову систему: розуміння принципів функціонування інфраструктури ринку: банків та бірж; податкової системи, системи страхування.

Прикладну спрямованість курсу вчитель реалізує через проведення практичних робіт, виконання проектних завдань, організацію екскурсій. Даний курс розширить світогляд школярів, збагатить їх лексику поняттями з сфери економіки, фінансів і права.

Зміст програми передбачає можливість інтеграції з навчальними курсами «Географія материків та океанів» та історії України і всесвітньої історії.

Програма навчального курсу за вибором «Фінансова культура» пропонується для вивчення учнями 7 класу і розрахована на один рік вивчення за двома варіантами: А – 17 годин і Б – 35 годин.

Основною *метою* курсу є формування в учнів знань основ фінансової грамотності і підвищення їхнього рівня фінансової культури.

Головними *завданнями* курсу є:

- розгляд процесу формування фінансової культури людства крізь призму історичних подій;
- формування уявлення про фінансову культуру населення та окремої людини;
- ознайомлення з особливостями сучасної фінансової системи;
- мотивація школярів до виконання ними обов'язків платників податків;
- виховання якостей фінансово культурної людини.

Структура курсу

Програма курсу будується за такими змістовими лініями:

Розділ І. Зародження фінансової культури людства (нариси з історії).

Розділ ІІ. Розвиток фінансових відносин в Україні.

Методичне забезпечення курсу базується на підручнику та робочому зошиті «Фінансова культура», які разом з навчальною програмою утворюють навчально-методичний комплект. При підготовці творчих робіт, організації і проведенні досліджень, реалізації проектів, підготовці до практичних занять доцільно використовувати різноманітні джерела інформації, Інтернет-ресурси, матеріали Web-сайту FINREP II.

**Навчальна програма
«ФІНАНСОВА КУЛЬТУРА»
17 (35) годин**

№ з/п	К-ть годин		Назва теми, зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	А	Б		
ВСТУП				
1.	1	2	Тема 1. Фінансова культура як основа забезпечення добробуту. Фінансова культура та її значення для розвитку суспільства. Сутність фінансових відносин. Добробут, багатство, бідність, «замкнене коло бідності».	Учень/учениця: <i>визначає</i> поняття «фінансова культура», «добробут», «гроші», «кредит»; <i>називає</i> основні форми фінансових відносин; <i>розповідає</i> про «замкнене коло бідності»; <i>розуміє</i> від чого залежить добробут країн світу і кожної людини
Розділ I. ЗАРОДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДСТВА (НАРИСИ З ІСТОРІЇ)				
2.	1	2	Тема 2. Виникнення і розвиток товарно-грошових відносин. Товарні відносини у стародавньому світі. «Кар'єра» срібла та золота. Поява паперових грошей. «Зручні гроші» Гроші в період війн та революцій. Чи вічні гроші?	Учень/учениця: <i>усвідомлює</i> значення товарно-грошових відносин для економічного розвитку країн; <i>розповідає</i> про бартер, замінники грошей, гроші; <i>наводить</i> приклади з історії розвитку товарно-грошових відносин
3.	1	2	Тема 3. Виникнення та розвиток біржової торгівлі. Що таке біржа. Біржовий товар. Створення товарних бірж у XVI-XVIII ст. Амстердамська біржа – праобраз сучасної біржі.	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про біржовий товар; <i>розрізняє</i> види бірж; <i>розуміє</i> роль бірж у товарно-грошових відносинах; <i>наводить приклади</i> з історії розвитку біржової торгівлі
4.	1	2	Тема 4. Зародження банківської системи. Лихварство. Перші безготівкові операції. Перший банк в Генуї. Амстердамський банк – найбільший банк Європи початку XVII ст. Початок формування банківської системи окремих країн у XVIII-XIX ст.	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про виникнення банківської системи; <i>розрізняє</i> окремі банківські операції; <i>порівнює</i> лихварство з діяльністю сучасних фінансових установ; <i>розуміє</i> роль банківської діяльності для розвитку товарно-грошових відносин; <i>наводить приклади</i> найбільш відомих банківських установ світу
5.	1	2	Тема 5. Еволюція податкової системи країн світу. Життя без податків. Історія виникнення податків.	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про податки; <i>наводить приклади</i> з історії податків; <i>розрізняє</i> окремі види податків;

			Закони і податки Афін. Деякі податки в Середньовічній Європі. Абсурдні податки.	<i>усвідомлює</i> призначення податкових платежів
6.	1	2	Тема 6. Страхування: зародження та розвиток Зародження страхування в Месопотамії. Страхування в епохи античності та Середньовіччя. Морське страхування в епоху Великих географічних відкриттів. Лондонська страхова корпорація (XIX ст.).	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про призначення страхування; <i>наводить</i> приклади з історії страхування; <i>порівнює</i> форми страхування у різні часи; <i>усвідомлює</i> місце страхування в системі фінансових відносин
7.	1	2	<i>Брейн-ринг</i> «Історія виникнення та розвитку фінансових відносин»	Учень/учениця: <i>наводить</i> приклади з історії формування фінансових відносин; <i>розуміє</i> взаємозв'язок між різними видами фінансової діяльності; <i>розповідає</i> про виникнення фінансових установ

Розділ II. РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

8.	1	3	Тема 7. Формування грошово-фінансової системи Київської Русі. Безмонетна епоха. Гривня: історія виникнення. Правила надання кредиту у «Руській правді». Позики як можливість потрапити у рабство. Данина.	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про без монетну епоху та історію виникнення гривні; <i>характеризує</i> кредитні відносини в часи Київської Русі; <i>порівнює</i> умови позик в Київській Русі та сучасній Україні; <i>наводить приклади</i> податків того часу
9.	4	7	Тема 8. Становлення грошового обігу і фінансів під впливом країн-загарбників. Лихварський кредит. «Побожні банки». Грошова реформа короля Августа. «Мідний бунт в Москві». Податки «показанщина», «покабанщина», «поколющина». Перші національні страхові товариства «Дністер» та «Карпатія».	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про окремі події з історії розвитку кредитно-фінансових відносин в Україні у XV-XIX ст.; <i>наводить приклади податків</i> того часу; <i>розуміє</i> передумови виникнення страхування в Україні
10.	3	6	Тема 9. Формування та розвиток фінансових відносин в незалежній Україні. Купоно-карбованці багаторазового використання. Грошова реформа 1996 року. Цікаві факти з історії банківської системи сучасної України. Найбільші українські банки. Перспективні форми страхування.	Учень/учениця: <i>знає</i> про грошові одиниці незалежної України; <i>характеризує</i> грошову реформу 1996 року; <i>наводить приклади</i> сучасних податків <i>розуміє</i> необхідність платити податків; <i>розповідає</i> про перспективні форми страхування
11.	1	2	<i>Проект.</i> «Фінансова культура українського народу»	Учень/учениця: <i>розповідає</i> про фінансову культуру українського народу у в різні історичні епохи; <i>називає</i> характерні риси менталітету

				українців; аналізує вплив менталітету на прийняття фінансових рішень
	16	32	Резерв 1 (3) год.	

Рекомендовані джерела

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки: навч. посіб. / О.В. Аксьонова. – К. : КНЕУ, 2006. – 708 с.
2. Базилевич В.Д. Страховий ринок України: Підручник / В.Д Базилевич. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1998. – 374 с.
3. Банківська енциклопедія: під редакцією д. екон. н. професора Мороза А.М. – К., 1993. – 327 с.
4. Бодо Шефер. Пес на ім'я Мані або абетка грошей/ Бодо Шефер. – Львів.: Видавництво Старого лева, 2015. – 231 с.
5. Бойко О.Д. 12. Історія України: Посібник/ О.Д.Бойко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 656 с.
6. Гальчинський А.С. Теорія грошей: Навч.посібн. /А.С.Гальчинський – К., 1998. – 356 с. [Текст]
7. Дмитрієнко М.Ф. Гроші в Україні: факти і документи / М.Ф. Дмитрієнко, В.М. Литвин, В.А. Ющенко, Л.В. Яковлева. – «ARC-Ukraine», 1998.– 454 с.
8. Дорофєєва Н.В.З історії грошей України /Н.В. Дорофєєва, З.М. Комаринська. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2000. — 165 с.
9. История цивилизации. – М.: Владос , 1997. – 352 с.
10. Ковальчук Г.О. Організація навчання з економіки [Текст] : навч. посіб. / Г.О. Ковальчук. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2002. – 305 с.
11. Коцюрубенко Г. Формування заощаджень українськими домогосподарствами [Електронний ресурс] / Г. Коцюрубенко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/05/7.pdf>.
12. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров /Акад. народ. хоз-ва при Правительстве РФ — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Дело; Книгоэкспорт, 2000. — 560 с.: ил.
13. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
14. Нетрадиційні уроки з економіки [Текст]: Навч.-метод. посіб. / Укл. О.В. Часнікова. – Х. : ТОРСІНГ ПЛІУС, 2008. – 128 с.
15. Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.finrep.kiev.ua/structure/finedu/general_ua.php.
16. Реверчук С.К. Історія грошей і банківництва: Підручник / І.Г. Скоморович, С.К. Реверчук та ін. / За заг. ред С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2004. – 340 с.
17. Розумні гроші. Фінансові історії родини Іваненків: Ощадливість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3127061&cat
18. Собирая воедино: как создать хороший урок экономики. EconomicsAmerica Национальный совет по экономическому образованию (США) / Сарапейдж МакКоркл, Бонни Т. Мезарош, Джон С. Мортон и др. – 61 с.
19. Хоружий Г.Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти / Г.Ф. Хоружий. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 320 с.
20. Часнікова О.В. Розробки уроків до курсу «Азбука споживача»: Навч.-метод. посіб. / О.В. Смага, В.Б. Якубчук [за заг. ред. О. В. Часнікової]. – Луганськ : Знання, СПБ Резников В.С. – 140 с.